

مقدمه

حدیث نیک و بد ما نوشته خواهد شد زمانه را سندی و دفتری و دیوانی ست

این کتاب گزارش تحولات گوناگونی است که جامعه ایرانی در فاصله میان دو کودتا از اسفند ۱۲۹۹ ش تا مرداد ۱۳۳۲ به خود دیده است. نگارنده این سطور نزدیک به دو دهه است که درسهای مربوط به تاریخ قاجار و تاریخ معاصر ایران از مشروطه به بعد را در همه سطوح در دانشگاههای کشور تدریس می‌کند. کتاب حاضر بر پایه درس گفتارهایی است که در کلاسهای درسهای یادشده و به‌ویژه کلاس درس تاریخ تحولات سیاسی و ... ایران؛ از انقراض قاجار تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ در دانشگاههای تبریز و تهران و ... ارائه شده‌اند. مخاطب من در این کتاب دانشجویان رشته تاریخ، به‌ویژه در مقطع کارشناسی‌اند. هرچند دانشجویان تاریخ در مقاطع دیگر و دانشجویان رشته‌های نزدیک به تاریخ، به‌ویژه دانشجویان علوم سیاسی در درسهای مربوط به تاریخ معاصر ایران، نیز می‌توانند از آن بهره‌گیرند. من این کتاب را چنان نوشته‌ام که دانشجویان در همه سطوح و مقاطع تحصیلی بتوانند به فراخور توان و نیازهای خود از آن بهره‌گیرند. از آنجا که کتاب را برای این طیف از دانشجویان آماده کرده‌ام همه جا تلاش کرده‌ام تا آنجا که در توان داشته‌ام گزارش کوتاه، ساده و جامعی از مباحث ارائه دهم و در هر مبحث کتاب‌شناسی ساده مربوطه را از منابع و اسناد دست اول گرفته تا مطالعات و پژوهشهای جدید معرفی کنم. رویکرد آموزشی این کتاب چنین اقتضا می‌کرد که تا آنجا که می‌توانم از درازنویسی و آوردن شروح زاید پرهیز کنم؛ اما با این حال جامعیتی که از چنین کتابی با چنان عنوانی که در درس مربوطه هست انتظار می‌رفت باعث شد که حجم

مطالب کتاب نسبتاً زیاد شود. استادان ارجمندی که این کتاب را قابل معرفی به عنوان یک متن آموزشی خواهند یافت می‌توانند حجم معینی از مباحث را برای آزمون نهایی معرفی و بقیه را به مطالعه آزاد دانشجویان واگذارند تا این مشکل برطرف شود.

بازیگران صحنه تاریخ معاصر پرشمارند و درباره نقش و اثر آنان در رویدادهای گوناگون داوریه‌های مختلف و گاه متناقض صورت گرفته و می‌گیرد. صاحب این قلم نمی‌تواند مدعی شود که درباره اشخاص و رویدادهای تاریخی خالی از عواطف و احساسات انسانی است و یا اینکه عواطف و احساسات خود را به کلی در نگارش تاریخ به یک سو نهاده است؛ اما می‌تواند با اطمینان بگوید که همه تلاش خود را به کار برده است تا از جاده انصاف و اعتدال بیرون نشود. اینکه تا چه اندازه توفیق یافته است داوری با خوانندگان گرامی است. این بنده همواره در کلاسهای درس به دانشجویان عزیز خاطر نشان می‌کند که تاریخ را انسانها درباره انسانها می‌نویسند نه فرشته‌ها و دیوها درباره فرشته‌ها و دیوها. اگرچه نمی‌توان منکر شد که گاه کسانی از دیوها بدتر و از فرشته‌ها بهتر می‌شوند، اما ما در تاریخ بیشتر با آدمهای معمولی و کمتر با استثناها سروکار داریم. بنابراین بهتر است به ناروا از کسی دیو یا فرشته نسازیم.

نکته آخر اینکه اصل متن اولیه این کتاب در اواخر سال ۱۳۸۵ نوشته شد و انبوه کارهای آموزشی و پژوهشی به من اجازه نداد تا در بازنویسی آن که در یکی دو سال پس از آن انجام شد متن را چنان که باید و شاید بر پایه منابع و مطالعاتی که برای نخستین بار در دو سه سال اخیر منتشر شدند پیروانم. اگر عمری داشته باشم و فرصت بازنویسی این کتاب را بیابم چنین خواهم کرد و از منابع و نوشته‌های مهم و ارزنده‌ای که درباره مباحث گوناگون تاریخ دوره رضاشاه و دهه ۲۰ ش در چند سال اخیر منتشر شده‌اند بهره خواهم گرفت. این کتاب کاستیهایی دارد که بیشتر برآمده از ناتوانی و کم‌دانشی نگارنده و اندکی نیز برخاسته از شتابزدگی و تنگی وقت و مجال بوده است و چه بسا به جز کاستیها، نادرستیها و خطاهایی نیز در آن راه یافته باشد. از خوانندگان گرامی درخواست دارم که این گونه موارد را یادآوری و گوشزد کنند تا برطرف شوند.